

811.163.41'367.622'366.52

305-055.1/.2(497.11)

811.163.41'272

<https://doi.org/10.18485/kij.2022.69.2.2>

ЈОВАНКА Ј. РАДИЋ*
Институт за српски језик САНУ
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 7.11.2022.
Прихваћен: 25.11.2022.

СРПСКИ (ПРИРОДНИ) ЈЕЗИК, „РОДНО ОСЕТЉИВ ЈЕЗИК”, СТАНДАРДИ КВАЛИТЕТА УЦБЕНИКА**

Смисленост и сврсисходност идеолошког конструкта зв. родно осетљив „језик” оспоравали смо у последњих 15-ак година по различитим основима: логичком (категоријални и појмовни), структурном и функционалном, семантичком, онтогенетском, из угла патологије говора итд. Временом се искристалисало уверење да „родно осетљив језик” може служити као средство комуникације, али не и као медиј који у онтогенези усмерава развој појмова и омогућава градњу појмовног система – предуслова за критичко и стваралачко мишљење. Проблем је, међутим, био у томе што нисмо налазили начин да те своје увиде систематизујемо и ваљано изложимо. Уследио је приступ документу зв. Стандарди квалитета уцбеника, где је универзалним принципима образовања био придодат „родно осетљив језик”. Пропуштање принципа који се тичу језика и мишљења кроз призму тог лингвистичког конструкта учинило је да се све његове аномалије открију на нов начин, и саме систематизују. То је омогућило да образовни принципи буду сагледани из перспективе „родно осетљиве” свести коју тај „језик” пројектује, откривајући и зашто се том квазијезику опире свест већинског дела изворних говорника српског језика.

Кључне речи: српски језик, „родно осетљив језик”, стандарди квалитета уцбеника, именичка моција, граматички род, „природни род”, општи род, „социјални род”, пол, појмовно мишљење.

Рад је конципиран као допис који сам, поводом „Предлога Стандарда квалитета уцбеника коригованог на основу мишљења која је доставио Национални просветни савет” (4.07.2022; надаље: Предлог 2),¹ упутила Министарству про-

*jovanka.radic@gmail.com

** Прилог се због превеликог обима објављује у два дела. Овде је први и најобимнији део рада (I), док ће преостала два дела (II, III) бити објављена у наредном броју часописа (2023, бр. 1).

¹ Ту је уважена већина примедби Просветног савета, али не и она основна – да се „родно осетљив језик” не уврсти у показатеље испуњености стандарда везаног за језик наставних средстава. Покушавајући да „решим” проблем, предлагач (Завод за унапређење образовања и васпитања) брише напомену о обиму појмова изражених именицама м.р. („Сви појмови који су у овом пра-

свете – као „Образложење става да је ’родно осетљив језик’ противан основним и општеважећим стандардима квалитета уџбеника” (29.07.2022). Исти текст сам потом, у нешто дорађеној верзији, упутила члановима Националног просветног савета (28.09.2022), пред седницу којој сам присуствовала као члан радне групе окупљене ради оцене Предлога 2.

Основни део тог дорађеног текста овде доносимо у суштински истом облику, с тим што су поједини делови текста, сад разложеног на три целине (I. „Родно осетљив језик” vs. природни (српски) језик; II. *Стандарди квалитета уџбеника*: из историје документа, III. Родно осетљив језик vs. Стандарди квалитета уџбеника), – додатно разрађени.

I. „Родно осетљив језик” vs. природни (српски) језик

Идеје о могућој реконструкцији (/ деконструкцији) природно развијених језика настају и развијају се од последњих деценија XX века (в. Филиповић 2010: 17–35), кад је у оквиру феминистичког покрета израсло „ново интердисциплинарно поље истраживања под именом ’родне студије”” (26). Језик се у склопу тих студија почео посматрати из „родне перспективе” (17–26), у социолингвистици је издвојен правац назван „критичка социолингвистика” (17–26), и отпочеле су „к р и т ч к е анализе језичке структуре и језичког садржаја” (17). На повезивање односа полова у друштву и односа чланова рода у језику феминисте је, поред теорије језичке релативности, позивала и сама граматичка терминологија, тј. термини „мушки” и „женски” род у описима језика који познају категорију рода.

I-1. Општи поглед на језик у „родним студијама”

1. При успостављању аналогije „мушкарци и жене” у друштву vs. „мушки и женски род” у језику бива занемарена чињеница да су граматички термини условни, јер су безмало сви настајали у научним истраживањима језика (о томе у Радић 2017). Превиђало се и то да је мушки и женски пол једно – генетски задата разлика живих бића исте врсте, а „мушки” и „женски” род нешто сасвим друго – родови „имена” као бестелесних ентитета. У време кад су „имена” дељена на родове (V век п.н.е.), подразумевало се (и знало) да пол као телесна разлика живих бића не може корелирати с родом као хијерархијски највишом разликом коју људски ум поставља у свету физичких бића (*differentia specifica* типа ’живо’ – ’неживо’), а потом и у свету речи као „делова говора”. У родове су тада подељене обе категорије речи које „нешто значе”: оном што данас називамо *именски род* одговарају „родови имена” (мушки, женски и средњи), а оном

_____

вилнику употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на који се односе”, Предлог 1), а сам документ „prevodi” на „родно осетљив језик” – по упутствима из првобитно препорученог *Приручника... и Водича...* (Предлог 1: 3.2.4).

што је *глаголски род* – „родови глагола“ (прелазни, непрелазни и повратни). Узет као логички појам, граматички род је, дакле, неповезив с полом.²

2. Поред тога, идеолошка заслепљеност је деловала на то да и разлике између језика с двочланим и трочланим родом, заједно са свим осталим међујезичким разликама системског типа – степен и опсег испољавања рода, тип средстава која маркирају или „мењају“ род (члан, граматичке или и творбено-граматичке морфеме), па и начин на који се посматрана категорија испољава (аналитички, синтетички, или аналитички и синтетички), – буду и остану потпуно занемарене.

Занемарена је, тако, и посебно битна разлика између језика који род именица по правилу мењају помоћу једне граматичке морфеме (нпр. шпанско *amigo, amiga; maestro, maestra; profesor, profesora; peluquero, peluquera; vendedor, vendedora; psicólogo, psicóloga; luchador, luchadora; experto, experta*; уп. *la guía, el guía; la terapeuta, el terapeuta*), и оних који исто то чине творбеним путем – помоћу суфикса (*друг(ар), дугарица; учитељ, учитељица; професор, професорка; фризер, фризерка; продавац, продавачица*; насилно и *психолог, *психолошкиња; борац, *боркиња; стручњак, *стручњакиња*; па и *водич, *водичкиња; терапеут, *терапеуткиња*), – јединица које иначе творе нове речи. Могуће је да се овај први (граматички) начин градње фемининатива не дотиче појмовног система,³ док је овај други, својствен српском језику, од њега неодвојив. Неједнак логички статус основних и изведених чланова моционих парова у овом другом случају бива, при том, регулисан читавом скалом функционалних ограничења фемининатива. Очекивано је, стога, да шпански језик може бити имун на идеолошки мотивисано „уродњавање“, док примена истог идеолошког рецепта на српско језичко ткиво, где сам појам одлучује о томе хоће ли се творити и кад ће се користити фемининатив као његов пароним (в. I-2, т. 2.3), – нужно водити у распад појмовног система и негативно делује на језик као систем.

3. Они који су спремни да један природно развијен језик претварају у „родно осетљив“, не виде ништа друго до то да према неједнаким друштвеним усло-

² У антици се знало (и учило) да „мушко“ и „женско“ јесу „особена својства животиње [живо биће], али не с обзиром на њено бивство, већ у њеној твари и у њеном телу“ (*Mem.1058b1: 20–25*). Знало се и да „супротности које се налазе у одредби чине разлику по врсти, а оне које су у том што је здружено с тварју не чине“ (Исто: 1–5). Дакле, као оно што је „у твари и телу“ (од тела неодвојиво), пол није садржан у „одредби“ појмова врста („бивства“ типа *ЧОВЕК, КОЊ, МАЧКА*). Полом могу бити условљени снопови разлика садржаних у „одредбама“ (комплементарно-)поларизованих релатива (нпр. *КРАЉ – КРАЉИЦА; РОБ, РОБИЊА*), – али сам пол, без икаквих других разлика, не може бити „одредба“ јер је неподложан апстракцији (в. фус. 13).

³ Речник Шпанске Краљевске Академије (RAE) све те облике наводи као једну лексему (*amigo, ga; experto, ta; maestro, tra*; чак и *actor, triz*). Управо је тај (морфолошки) начин творбе фемининатива могао наводити граматичаре Пор-Ројала да устврде (93) како „имена различитих људских звања и занимања, као *краљ, филозоф, сликар, војник*” нису именице већ придеви, а да се у именице убрајају зато што „за субјекат могу имати само човјека“ (Пор-Ројал: 93). То је, по њима, деловало да поприме „оно што је својствено супстантивима, то јест да могу саме опстати у говору“ (95). Могуће је да се управо таквим стањем у делу романских језика може објаснити и то што су међу заговорницима „уродњавања“ српског језика најагилнији романисти, понајвише хиспанисти (уп. Филиповић 2010, /2022/).

гама мушкараца и жена стоје неједнаке функције мушког и женског рода у језику – у називима звања и занимања, синтаксичким структурама и др., односно, – да према доминацији мушкараца у већини традиционалних друштава, стоји доминација мушког рода у свим језицима који познају мушки и женски род. Требало је направити још само један корак па да се постави хипотеза како је **сам језик главни кривац за подређен положај жене у патријархалном друштву**; да се неједнак језички статус и „неравноправне” граматичке функције мушког и женског рода пресликавају на статус мушкараца и жена у друштву, и обрнуто. Природно стање односа и функција два члана категорије рода у језику почело се оцењивати као „лингвистичка идеологија” (/ „идеолошки језик”), „конзерватизам”, „андроцентризам”, „сексизам”, „родна неравноправност”, „политичка некоректност” и сл. (в. *Водич...*, Филиповић 2010, Филиповић /2022/).

То се стање представља као одраз идеолошке језичке свести, коју је могуће и потребно мењати посредством говорне делатности програмиране тако да ту свест измени:

„Језик се у критичкој социолингвистици третира као један од кључних корелата (али и суштинских елемената) културних модела и идеологија које су њихов саставни део, а који служе за обликовање ставова, веровања, перцепција, као и емоција и реакција осталих чланова наше говорне заједнице [...]. Разумевање образаца језичке интеракције даје нам јаснији увид у структуру културних модела и разоткрива идеолошке постулате који формирају наше виђење света који нас окружује” (Филиповић 2010: 21; спац. Ј. Р.).

4. Пресудно дејство граматичке теорије на конституисање „родних” идеологија огледа се, поред осталог,⁴ у томе што је из арбитрарне разлике „*природни род*” – *граматички род* изведен „род” као кључни концепт „родних студија”. Наиме, (1) „природни род” као „пол” (мушко – женско, *m* и *f*) или и „животна доб у којој је пол небитан или неиспољен” (дете / младунче, *n*),⁵ – сведен је на *пол* (енгл. *sex*), док је (2) према *роду* као граматичкој категорији постављен „род” (енгл. *gender*) као „социјални конструкт”⁶ – најпре двочлан („жене и мушкарци”), а потом бројчано неограничен – „LGBTQIA+ родни идентитети”.⁷

⁴ Утицај граматичке теорије на конституисање „родних” идеологија открива, поред осталог, и то што у „иницијалној фази интересовања за ову тему [*род* као „социјални конструкт”], лингвистичке и лингвисти су се устручавали да користе термин ‘rod’ у својим истраживањима због до тада већ јасно утврђене конотације ове речи у филолошким и лингвистичким наукама у вези са граматичким родом именика, заменица, prideва, и сл.” (Филиповић /2022/).

⁵ О „природном” и граматичком роду у граматичкој теорији и граматографији в. Николић 2003.

⁶ Уп: „termin ‘pol’ se u opštim crtama razume kao biološka konstanta, odnosno kao fiziološka odrednica prema kojoj su žene nosioci XX, a muškarci XY hromozomskog para. Rod se, sa druge strane, definiše kao mnogo kompleksnija, društveno utemeljena promenljiva koja uključuje aktivan odnos svake osobe prema sopstvenom identitetu. Rodni identitet [...] formira se kako u skladu sa ličnim potrebama i interesovanjima, tako i u skladu sa kulturnim modelima zajednice u kojoj odrastamo” (Филиповић /2022/).

⁷ LGBTQIA+ је „скраћеница за лезбејке, геј, бисексуалне, трансродне, квир или испитивачке, интерсексуалне, асексуалне и још много тога. Ови термини се користе за описивање сексуалне оријентације или родног идентитета особе” (<https://gaycenter.org/about/lgbtq/>).

4.1. Сметњу је пак правио тзв. општи / „генерички род” – оно што језик чини језиком, а што феминисти, зарад градње и одржања своје теорије о односу језика и друштва, једногласно и доследно негирају.⁸ Такав „род” у српском језику имају (1) имена родова (*животиња, риба, птица*) и врста без спецификованих назива за женку и мужјака (*веверица, корњача, гавран*); (2) именице које примарно значе род или врсту – основно значење им је „генеричко” (*ЧОВЕК; КОЊ, ВУК, МАЧКА, ОВЦА*), а секундарно биће мушког пола (*човек; коњ, вук*) или женског (*мачка, овца*); и (3) *nomina agentis, professionis* и *attributiva*, чије је основно значење опште. Ту се општост као неодређеност у погледу пола темељи у семантичкој формули типа ’људско биће / лице / особа која господари / учи / бори се / пешачи / говори...’ (*господар, учитељ – ученик, борац, пешак, говорник*). Управо би та семантичка формула, у којој је ’људско биће, лице, особа’ – *човек* (именица м.р.), – могла налагати да обликотворно средство речи-појмова неутралних на пол буде мушки род.

У „родним студијама” истрајно се и једногласно понавља тврдња да међу називима лица м.р. нема општости као неутралности на пол, да м.р. увек сугерише ’мушкарац’ – чинећи тако мушкарце „видљивим”, а жене „невидљивим” у језику. За њих је кључно питање „постојање родне разлике у употреби језика, начина њеног испољавања у језику и кроз језик, језичких форми које та диференцијација поприма, и њених друштвених корелата / ефеката” (Филиповић 2010: 64, ист. Ј. Р.). Циљ им је, стога, да те „родне разлике” преобразе у „родну равноправност”, или на неки начин неутралишу.

5. Важно је имати у виду да „родно осетљив језик” није језик већ говорна делатност (в. *Водич...*: 8, 22, 67) – говор програмиран да произведе нов „језик”, под условом да га практикује већински део дате говорне заједнице, у јавном или приватном простору. Сврха „водича” је да програмирају промену унутарјезичких односа и граматичко-синтаксичких функција чланова категорије рода, који у сваком природном језику функционишу по законима своје унутрашње логике, мимо нашег знања и воље. Пошто се у те „законе” учита „језичка идеологија”, која, кажу, делује као прикривен чувар патријархалног културног модела у коме влада дихотомија „јавно” („мушко”) vs. „приватно” („женско”) (Филиповић 2010: 27, 33 и др.), – привид легитимитета добија сваки лингвистички инжењеринг усмерен ка томе да се та „назадна” идеологија замени неком другом, глобално раширеном и „напредном”.

Никакав се проблем не види у томе што једна идеолошка струја тражи и програмира „родно осетљив” као поларизован „језик” (радикални феминизам), а друге две (либерални феминизам и „цендеризам”)⁹ његову супротност: „родно

⁸ С тим су повезане тврдње да су „standardni srpski jezik, koji je zasnovan na strukturalističkim postavkama (!), uspostavili muškarci (!) u vreme kada žene nisu imale pristup naučnoj zajednici”, а да се српским језиком, коме је „muška akademska elita dala legitimitet”, нека „šira zajednica oduvek služi kao nečim prigodno datim i neupitnim” (*Водич...*: 22). За све жене које не усвајају њихов модел језика кажу да *робују патријархалној свести и представама о инфериорном положају жене у друштву*.

⁹ О битним разликама између радикалног и либералног феминизма в. Антонић 2011.

неутралан језик”, који тражи наутрализацију граматичких и појмовних разлика повезивих с разликом „мушко” – „женско” (нпр. место *он* и *она* траже „оно”, место *отац* и *мајка* – „родитељ 1” и „родитељ 2”), или нешто треће (уп. <https://rt.rs/news/6367-san-francisko-rodni-identiteti/>).

6. По свему судећи, нама се „родно осетљив језик” намеће као фаза на путу ка неутрализацији разлике мушки – женски род у језику, што се препознаје као основ за жељену неутрализацију дихотомије „мушко” – „женско” у градњи личних идентитета:

„Снага родних категорија у друштву онемогућава нас да се кроз сопствене живе крећемо на 'неродне' начине, или да деламо на начине који не производе родно понашање у другим људима. [...] Дихотомија мушко – женско не би могла да опстане као структурално значајна друштвена категорија да се различите групе људи не понашају као 'жене' и 'мушкарци'. Другим речима, родни поредак и друштвене категорије – мушко и женско – на којима тај поредак почива базирају се на друштвеној пракси” (Eckert & McConnell-Ginet; према Филиповић 2010: 16–17).

На то указују ставови Ј. Филиповић (2010), која „језичко понашање” названо „родно осетљив језик” посматра као привремено решење.¹⁰ Каже, потребно је, најпре, „'спонтано изнедрити' ново језичко понашање које ће шира јавност у Србији прихватити са мање отпора и трења”, а потом „приступити озбиљном корпусном планирању које ће укључити нека од могућих решења умањења или елиминације морфолошких и лексичких јазова и асиметрија у корист мушког рода у српском језику (на пример, родна неутрализација вс. родна спецификација или диверзификација, или можда неко треће решење)” (Филиповић 2010: 121). Можда се зна да би то „ново језичко понашање” онемогућило критичко мишљење, тиме и „отпор” према „неким трећим решењима”?

7. Дешава се, дакле, први пут у историји човечанства, да једна идеолошка парадигма своје деловање усмерава на језичке структуре, с циљем да посредством програмиране говорне делатности мења сам језик, у намери да на тај начин своју идеологију и своје погледе на друштвене односе неопажено наметне свим изворним говорницима датог језика. Пошто је језик кључно средство за „трансгенерацијски и интрагенерацијски пренос ставова, вредности, идеологија и културних модела једне говорне заједнице” (Филиповић 2010: 63), агресивно се ради на спречавању трансгенерацијског преноса природно развијеног језика.¹¹ Доношење, усвајање и потписивање Закона о родној равноправности, којим је, поред осталог, прописана обавеза употребе „родно осетљивог

¹⁰ Приметна је њена тежња да тај „језик” и сама практикује (уп. „аутори и ауторке”, „лингвисткиње и лингвисти”, „феминисткиње и феминисти” итд.), али је, изгледа, разум спречава да га до краја следи (има само *појединац*, *члан* и *чланови*, *актер* и *актери*).

¹¹ У *Упутствима за стандардизовани недискриминативни говор и понашање*, која је 2010. године објавио Заштитник грађана Р. Србије, стоји да тај орган „поручује, иницира и захтева од свих институција у јавном простору да доследно поштују правила недискриминативног понашања и вербалног изражавања у односу на жене [...] и особе ЛГБТ оријентације” (према *Приручник...*: 38, ист. Ј. Р.); уп. „Институционални механизми за родну равноправност” (*Вођич...*: Речник).

језика” у јавности (најпре у медијима и образовању), открива да као „родни механизми”, поред више владиних тела и мноштва тзв. невладиних организација, – у Р. Србији наступају и највиши државни органи: Влада, Народна скупштина и Председник.

I-2. Пројекат деконструкције српског језика

1. „РОДНО ОСЕТЉИВ (СРПСКИ) ЈЕЗИК”

Примарни циљ који се поставља у процесу претварања српског у „родно осетљив језик” јесте да се наметне говорна пракса која ће довести до тога да се **„изједначи природни и граматички род када су у питању занимања, титуле, звања, одређења која означавају жене”** (*Приручник...*: 65, ист. Ј. Р.). То подразумева две могућности: (1) да се моција рода сведе на граматички однос неосетљив на значење основне речи, тј. да се именички суфикси сведе на ранг граматичке морфеме (в. I-1, т.2), или (2) да се сви постојећи и вештачки конструисани моциони парови доследно узимају као еквилолентни опозити. Већ се показује да је таква говорна делатност могућа, али се не види да она нужно поништава појмовни статус основне јединице, тиме и појмовно мишљење. Ма шта се жели постићи, „родно осетљив српски језик” (Савић 2009: 7) гради се као поларизован „језик”, у коме би се лица мушког и женског „рода” означава-ла на начин својствен личним именима. Ниједна од тако упарених јединица не би била способна да се узима одвојено од мушког или женског „тела” и значи 'лице / особа која...', тј. има опште као референцијално (/ персонално) неодређе-но или и неререференцијално значење.

Међу смерницама које воде остварењу постављеног циља, главна је да тре-ба **„доследно употребљавати форму женског (граматичког) рода за имено-вање занимања и титула жена** кад год је то могуће” (*Приручник...*: 69), и сходно томе – „форму” мушког рода употребљавати искључиво за „именовање занимања и титула” мушкараца.

Спискови назвања и сва упутства о употреби тога „језика” (в. *Приручник...*, или *Водич...*) говоре да доследност подразумева (1) непримерену свеобухват-ност и (2) доследност у функционалном смислу, тј. насилно доследну употребу фемининатива – укидање свих њима својствених функционалних ограничења, у множини и у једнини.

1.1. Доследност као свеобухватност

Тежећи да сваки назив разложе на „мушки” и „женски”, конструктори „род-но осетљивог језика” мешају фемининативе из комплементарних парњака типа *цар – царица* с онима из поларизованих „парова” типа *глумац, глумица* или *друг, другарицама*, а ове са прагматички условљеним облицима типа *докторка / док-торица*, казационализма типа **водичица* (: туристички водич) и алогичним творевинама типа **боркиња, *предилац* (уп. **појединка – појединац, *инвалит-*

киња – ИНВАЛИД, *великанка – ВЕЛИКАН, *витешкиња – ВИТЕЗ, *пешакиња – ПЕШАК, *мислитељка – *мислитељ / МИСЛИЛАЦ, *ловкиња – ЛОВАЦ, *гоничкиња / *гоничица / *гонитељица – ГОНИЧ, *сточарка – СТОЧАР, *књиговоткиња – КЊИГОВОЂА; ТКАЉА – *ткач, ПРЕЉА / *предиља – *предилац, ШВАЉА / *шивачица – *шивач (итд., в. *Приручник...*: 67, 83–119).

Поред могућих оцазионализама и у језику непостојећих фемининатива и маскулинатива, звездицом смо обележили и „речи” измишљене као основе за насилно прављење парњака (нпр. „мислитељ”, „предиља”, „шивачица”). Све те измишљене „речи” асоцирају на говор трогодишњег детета, склоног да према речи *човек*, коју као етикету везује за фигуру одраслог мушкарца, гради *човечица* и као етикету је везује за жену.

1.2. Доследност у функционалном смислу

Препорука је да се сви такви облици, укључујући и оне који у природном језику не постоје, или се генеришу на нивоу референције и индивидуализације (та моја / наша *директорка*), користе као да нису облици речи већ речи-појмови – по рангу једнаке основној речи. Сходно томе, траже да се ти облици употребљавају доследно у функционалном смислу: не само кад „означавају жене” (одређена референција), већ и у референцијано (/ персонално) неодређеној и неререференцијалној функцији, у јединици и у множини.

1.2.1. Поред атрибутивне, то се односи на предикативну, апозитивну и функцију актуелног квалификатива. Све су то функције у којима се именица узима као чисто семантичка (неререференцијална) јединица – детерминатив или појам односа. Уместо *Ана / она је добар РАДНИК / ПРОФЕСОР / НОВИНАР... ЧОВЕК*, или *Ана је НОВИНАР, Ана ради као НОВИНАР, НОВИНАР Ана П.*, – тражи се *Она је добра радница / професорка / новинарка... жена, Ана је новинарка...* итд. Кад се каже да форму женског рода треба употребљавати „кад год је то могуће”, не преиспитује се смисленост и конотативни смисао таквих исказа.

1.2.2. Траже, чак, да се фемининативи, разговорни облици или оцазионализми везани за референцијалну функцију, користе ван икакве везе – као називи звања и занимања жена (*Приручник...*: 15). То је у Закону о родној равноправности (чл. 37, т. 4, п.т. 3) формулисано као „коришћење [...] језика који је у складу са граматичким родом [...], у сведочанствима, дипломама, класификацијама, звањима, занимањима и лиценцама”. **Законодавац нам је, дакле, већ „учитао” језик у коме је граматички род изједначен с „природним родом”, тј. полом.** Ако се наведена законска одредба почне примењивати, жене и мушкарци који заврше факултет по истом студијском програму имаће различита звања: *дипломирани професор српског језика (мушкарац), *дипломирана професорка српског језика; психолог (мушкарац), *психолошкиња (в. т. 2.7).

1.2.3. Ту је и неразумно упаривање у писаном или и говорном језику – у јединици као „ученик/ученица”, ученик/ца”, „рођен/а” и сл., а у множини као „ученици и ученице”, „грађани и грађанке”, „појединке и појединци”, или „грађани/

грађанке”, „грађани/ке”, „уредили/е”, „сигурне/и” и сл. Како за функције типа *Они* (‘он и она’) су *злумци / колеге / лекари* не налазе никакво решење, такве конструкције у „водичима” просто избегавају.

1.3. Сходно законима вредносних односа у језику, насилно доследна „феминизација” у српском језику, у ком се фемининативи граде суфиксацијом, – налаже доследно читавање податка „мушко” у њима одговарајуће именице које су у природном српском језику неутралне на пол – основно или и једино значење им је „опште”. То, најпре, **води у деградацију појмова из тог домена, а потом, с евентуалним престанком „трансгенерацијског преноса” природног језика, и у њихов нестанак** (в. т. III-2).

2. Именичка моција у српском (природном) језику

2.1. Основ за „уродњавање” српског језика нађен је у именичкој моцији, упрошћено дефинисаној као „творбени начин обележавања разлике у полу [тј. разлика условљених полом, в. фус. 2]” (Ђорић 1982: 6). Гледано с ф о р м а л н е стране, ту су детаљно описани сви начини творбе фемининатива (Ђорић 1982). Посматрано пак с л о г и ч к е стране, показано је да пол може бити (1) искључен (нпр. *вођа, борац, жирант, сведок, филозоф*) или (2) укључен, и то (а) по принципу еквиполентне опозиције (тип *мушкарац – жена, господин – госпођа, старац – старица*; уп. т. 2.4), или (б) по принципу привативне опозиције (*учитељица – УЧИТЕЉ, као жена – ЧОВЕК*) (Ђорић 1982: 3–6). Моција рода, тј. неки од основних суфикса који ту учествују, испитана је и из историјске перспективе (Бошковић 1936), али јој се ни ту није приступало с функционалне стране.¹² Остало је, стога, нејасно зашто се општи називи везују за особе женског пола чак „и у случајевима кад им у принципу колерирају мовирана феминина” (Ђорић 1982: 14). То је нејасним чинило и сам механизам именичке моције, те и допринело да наука о српском језику неспремна дочека феминистички поход на српски језик.

2.2. Чини се да све може бити јасно кад се називима лица приступи из појмовне и категоријалне перспективе. Наиме, изузимајући појмове типа људи (категирија „квантитети”) и човек (категирија „бивства” / „супстанције”), као и „квалитете” који људско биће представљају као ‘биће’ / ‘једно’ (лице, јединка, појединац, чељаде и сл.) или дефинишу као особено, по себи јединствено биће (ОСОБА, ИНДИВИДУА, ЛИЧНОСТ), – сви остали називи лица, као појмови, почивају на односу према нечем и/или неком, и сви се могу дефинисати као ‘(људско) биће / лице / особа која...’.¹³

¹² За разумевање суфикса који учествују у именичкој моцији, као и читаваог тог механизма, важан је Бошковићев увид (1936: 62) да однос типа *старица – старац* „није израз моционе употребе наставка *ица*: он сам даје наставку *ица* моционо значење”.

¹³ Ова основна класификација следи античке (Аристотелове) увиде да су појмови као „бића” свести раздвојени у четири категорије: (1) „бивства” / „супстанције”, (2) квантитети, (3) појмови који почивају на односу према нечем („релације” / релативи) и (4) квалитети (о томе у више на-

2.3. У контексту наше теме, битни су појмови из ове последње категорије (релативи), где има и оних који су у природно развијеном српском језику, стандардном и свим другим његовим варијететима, подложни моцији рода. По критерију дејства унутарјезичких фактора – структуре појма зависне од његове категоријалне природе и лексичког значења, сви ти називи образују неколико основних група. У једнима се моција рода искључује, а у другима је моцијоно упаривање мање-више обавезно, при чему моциони парњаци не почињају на истом односу, те ни сви фемининативи немају иста функционална ограничења.

(а) Структура појма и значење речи делују да у многим случајевима податак о полу буде неважан, неретко и самим значењем искључен: *пешак, возач, купац, гласач, инвалид, мислилац, ђак, стручњак, научник, доктор наука, доцент*, редовни / ванредни *професор, академик, педијатар, математичар, биолог; вођа, коловођа, члан, странка* итд. Таква су имена свих људских опредељења и звања, односно, називи лица по опредељењима, звањима, особинама, активностима, улогама што их људске јединке носе на начин независан од пола. У тим појмовима претеже детерминативна компонента која, по правилу, искључује итерперсоналну или и сваку другу социјалну интеракцију ('коловођа → коло', 'вођа → народ'; 'научник – предмети научног истраживања', 'књиговођа – књиге' и сл.). То искључује референцијалну примену таквих именица – у функцији ословљавања (**пешаче, *кучке, *инвалиде, *доценте, *биоложе*), или и означавања.

И кад указују на лице, те именице функционишу као детерминатори (уп. *пешак* → 'лице које иде пешке' vs. 'шаховска фигура'), а пошто у погледу дате детерминације пол не прави никакву разлику, те разлике нема ни у језичкој слици света. То, даље, искључује потребу за грађном фемининатива, односно, искључује могућност нормализације евентуалних околионализација с позитивном (/та наша/ *водичица* – туристички водич) или негативном конотацијом (/та/ *водичкиња* / *психолошкиња* / *педагошкиња*).

Не рачунајући идеолошки мотивисано „уродњавање”, склоност да се такви облици прихвате и користе у јавности долази као последица навикавања на идеологизован говор и/или услед ослабљених појмова,¹⁴ – не и у зависности од омаке или онакве улоге жене у друштву.¹⁵ Наиме, жена је (као и мушкарац) оду-

ших радова). И појам жена је примарно квалитет-релатив (не. **g^henā* „која је родила / рађа”, од не. **g^hen- „rađati”*), који се тек на нижем логичком нивоу, у односу са 'зрело људско биће мушког пола' (човек), поима као „бивство”.

¹⁴ Управо је то, уз празнине у грамаграфији српског језика, могло дозволити да се облици типа *професорка* и *комунисткиња* у речницима наводе као засебне одреднице (уп. фус. 3). Изостанак потврда за *адвокаткиња, активистица / активисткиња, бољшевикиња, буржоаскиња, германистица / германисткиња, демократкиња, комунисткиња* итд. (РМС), сугерише да ти облици нису ни потврђени у изворима – да су их сковали сами лексикографи (о томе у Радић 2011).

¹⁵ Сама језичка факта, тј. мноштво именица које почињају на семантичкој формули 'лице / особа која... /нешто ради/' (нпр. *пешак, говорник, борац* – без моционих парњака), оспоравају тезу да распрострањеност „маскулинатива у категорији *nomina agentis*, гледано историјски, одражава преовлађујуће агентивну улогу мушких особа у привредним и друштвеним пословима у прошлости”, те да „ширење социјалних фемининатива у савременим језицима одражава чињеницу да је данас стање у том погледу друкчије” (Пипер 2016: 38).

век 'ишла пешке' / 'истрајно се борила за нешто' / 'била стручна у неком послу', али по томе није одређивана као *пешакиња / *боркиња / *стручњакиња, већ као *пешак*, *борац*, *стручњак*. Да су на списку имали реч *мртвац*, феминисти би, свакако, сковали *мртвакиња, или би позајмили *мртваца* ('неплодна земља') – по моделу „позајмица“ које већ постају уобичајене (*посланица*, *говорница* – првобитно 'предмети', *министарка* – првобитно 'супруга „тог“ министра').

(б) Биолошки условљене разлике и социјалне норме (традиционална подела послова) налагали су градњу мноштва појмова у чијој основи стоји спецификован податак „женско“ (*девојка*, *трудница*, *породиља*, *дојиља*; *шваља*, *везиља*, *преља*, *дадиља*, *собарица* и сл.), односно, „мушко“ (*младић*, *брадоња*, *дугајлија*, *владика*; *војник*, *ловац*, *тесар*, *ковач*, *косац* и сл.). Ту појмовни изрази граматичког женског рода по правилу искључују супротни пол (*мушкарац шваља, *жена владика), док већина израза обликованих као именице мушког рода може бити (или постати) неутрална на пол, тј. обухватити лица оба пола (*жена војник* / *ловац* / *косац*), те и бити подводива под (а) групу.

(в) Комплементарни однос „мушко“ – „женско“ производи комплементарне појмовне парове, који у том односу учествују као две истовредне јединице, без икаквих функционалних ограничења: *супруг* – *супруга* (обједињујуће *супружници*), *кнез* – *кнегиња*, *краљ* – *краљица*, *ага* – *агиница*, *министар* – *министарка*.

(г) Посебну групу чине корелативи типа 'друг' ↔ 'друг', који као чисти појмови (*ЈА* → 'мој друг' / 'моја другарица'), подлежу извесним функционалним ограничењима (уп. *Он је колега vs. *Он је мој / добар колега*, *Они* ('он и она' / 'он и он') *су колеге*). Како се интерперсонални односи успостављају и негују на начин зависан од пола и друштвених норми, то налаже успостављање лексичких моционих парова који и у функционалном погледу живе у јд. као две истовредне јединице: *кум*, *кума*; *рођак*, *рођака* / *родица*; *друг* / *другар*, *друга* / *другарица*; *пријатељ*, *пријатељица* (уп. *пријатељ*, *прија*); *колега*, *колегиница* итд.

(д) Разлика „мушко“ – „женско“ битна је и у називима по суштински истим особинама, делатностима и улогама које људска бића носе на начин условљен полом и друштвеним нормама. Такве разлике фиксирају бројни поларизовани појмовни, тј. лексички моциони парови који у јд. и у функционалном погледу живе као две истовредне јединице: *старац*, *старица*; *глупан*, *глупача*; *глумац*, *глумица*; *певач*, *певачица*; *чобан(ин)*, *чобаница*; *домаћин*, *домаћица*; *господин*, *госпођа* (: *господа*); *грађанин*, *грађанка*; *слуга*, *слушкиња*; *секретар*, *секретарица*; све до се *Србин*, *Српкиња*; *Шумадинац*, *Шумадинка*.

(ђ) Посебан начин функционисања својствен је називима професија и позиција као *п о з и в а* који налажу мање-више динамичну социјалну интеракцију. Та интерактивност извире из односа два међусобно зависна (корелативна) појма, при чему оба као „предмет“ имају 'особа, или лице / лица' (*учитељ* / *наставник* / *професор* ↔ *ученик* / *студент*; *доктор* ↔ *пацијент*, *директор* / *шеф* ↔ *службеник* / *радник*, *продавац* ↔ *купац* и сл.). Прихватање датих улога у интерперсоналном односу тражи да се ти називи (оба, или само онај који носи

сему 'особа') користе као својеврсна лична имена – у функцији означавања или и ословљавања одређеног лица као субјекта. То у српском језику покреће још увек жив творбено-граматички механизам именичке моћије, који нас усмерава да од општег назива градимо функционално спецификован фемининатив и делује да у именицу с примарним општим значењем аутоматски учитамо „мушко”: ова / та *директорка* / *наставница* / *учитељица* vs. онај *директор* / *наставник* / *учитељ*. Подразумева се да изван те функције дејство именичке моћије престаје: спецификована форма „нестаје”, а основној се именици враћа њено примарно значење (опште, детерминативно).

Дакле, *директорка* / *директорица* није „социјални фемининатив” као лексичка јединица (попут *краљица*, *колегиница*, *пријатељица*, или недавно лексикализованог *секретарица*), већ фемининатив као својеврсна творбено-граматичка јединица – функционално спецификован облик именице *директор*, тј. пароним појма ДИРЕКТОР (в. битно друкчије тумачење у Пипер 2016: 37–40). Стога је и захтев да се *професорка* по рангу и функционално изједначи с ПРОФЕСОР тек за нијансу различит од могућег захтева да се облик неког зависног падежа функционално изједначи с номинативом као „именом”.

2.4. Неопходно је, дакле, уважити разлику између (1) **именичке моћије као односа у семантичкој димензији језика** (*краљ*, *краљица*; *кум*, *кума*; *старац*, *старица*), и (2) **моћије која производи функционално (не и семантички) спецификоване фемининативе** – у српском језику делује као жив творбено-граматички механизам (*ученик*, *ученица* vs. *УЧЕНИК* / појам/). Једни односи су, дакле, лексички, а други су творбено-граматички.

2.5. Разлику између појмова који потпадају под последњу (ћ) групу и оних из прве (а) групе могу добро илустровати појмови који на изражајном плану имају исто „име”. Узмимо пример *доктор*. (1) Једном је то појам који почива на релацији ДОКТОР → НАУКА, односно, гледано с аспекта предметности појма, на релацији 'лице' → 'научна област као ПРЕДМЕТ научних истраживања'. (2) Други пут је корелатив ДОКТОР ↔ ПАЦИЈЕНТ, који почива на односу 'особа' ↔ 'особа' (уп. односе типа КУМ ↔ КУМ, уз *кума* ↔ *кума*, *кум* ↔ *кума*). Док први однос искључује интеракцију ('људско биће' → 'предмет, физички или метафизички'), други је налаже. Разумљиво је, стога, што се именице прве групе не укључују у механизам именичке моћије (не прате их фемининативи), а именице последње групе укључују и прате их нормализовани фемининативи.¹⁶

Сличан је однос између МАТЕМАТИЧАР ('особа која се бави математиком, проучава математику'), и колоквијалних назива за НАСТАВНИК / ПРОФ. МАТЕМАТИКЕ – *математичар* / *математичарка*, које фемининисти често наводе као „доказ” да је српски „родно осетљив” (уп. „*србин*” / „*српкиња*” за '/наш/ наставник српског'). Ово упркос томе што сви знамо да у ученичкој популацији (углавном

¹⁶ Иако примећује да су „професије и титуле” често испреплетане и није их „једноставно поделити у конкретним примерима српског језика”, С. Савић (2009: 11) прибегава решењу да их посматра „као јединствену категорију” и све их доследно „уродњава”.

основношколској) ти облици циркулишу као „имена“ предметних наставника, а да им њихов колоквијални статус „забрањује“ да се користе у ословљавању: ученик ће „математичара“ / „математичарку“ ословити са *наставнице!* / *наставнице!* (не са **математичару!* / **математичарко!*).

2.6. Гледано с чисто логичке стране, у последње три групе (г, д, ђ) учествују три јединице које функционишу као делови двочлано-трочлане (силогистичке) структуре: *директорка* (одређено као формално маркирано и функционално спецификовано) | *директор* (неодређено) – ДИРЕКТОР (неутрално). Ти логички односи омогућавају да множина основне именице (м.р.) обухвата лица оба пола (*кумови, старци; директори*), док је множина формално маркиране и семантички и/или функционално спецификоване јединице смислена само онда кад лица женског пола наступају или се посматрају сепаратно (*куме, старице; директорке*).

Такву сепаратност треба разликовати од оне која извире из битних биолошких разлика и/или социјалних неједнакости, таквих да налажу стварну (социјалну) сепарацију жена и мушкараца, производе два предметно диференцирана појма и траже два раздвојена назива. То ће дозволити, а неретко и тражити напоредну употребу множинских форми две творбено повезане именице („*кошаркаши* и *кошаркашице*“, „*тенисери* и *тенисерке*“, „*пливачи* и *пливачице*“, и сл.),¹⁷ али неће спречити да се *кошаркаши* и *кошаркашице* обједине у КОШАРКАШИ (уп. однос лексикализованог *секретарица* vs. *секретар*). Јасно је, стога, да између чланова моционог пара нема потпуне еквиваленције (в. т. 2.1), као што је нема ни између појмова ЖЕНА и МУШКАРАЦ (в. фус. 13).

2.7. Зато је неразумно да се данас, у грађанском друштву које је укинуло све облике дискриминације, најпре дискриминаторно (неједнако и раздвојено) образовање деце мушког и женског пола, тражи да кажемо „грађани и грађанке“, „ученици и ученице“. Тако је било нормално рећи у време кад жене и мушкараци нису били једнаки пред законом, што је, у складу с неједнаким друштвеним положајем полова, налагало програмски диференцирано и институционално раздвојено образовање лица мушког и женског пола.¹⁸

2.8. Дакле, **друштвена равноправност полова и доследна поларизација назива за у свему исто звање, занимање, опредељење и сл., – међусобно се**

¹⁷ Недавно је организована *Европска математичка олимпијада за девојке* (!?), на којој су учествовале и ученице Математичке гимназије. У контексту те сепаратности, која је сама по себи нејасна, логичан је наслов *Како су српске математичарке (онет) освојиле свет*. На необичност такве организације указује и Милица Вугделић, добитник златне медаље: каже да се за то такмичење није припремала, али да је „*bilo na nivou, to nije bio problem, ali osećala sam se čudno. Posle sam shvatila da je cilj da imamo više žena u matematici. Ako je takmičenje motiv* [ако је то стварни циљ], *super!*“, каже Милица“.

¹⁸ До крајности је алогичан и скандалозан начин на који су медији пренели вест о додели Нинове награде (централни дневник РТС, 24.01.2021): „*Лесникиња, сценаристкиња, драмска списатељица* Милена Марковић **68. је добитник** и **6. добитница** Нинове награде“ (!?). Насупрот оваквом говору, сама госпођа Марковић за себе каже да је *писац* („пошто сам ја писац“), а за своје јунаке да су „*свеци, грешници, патници, маргиналци, клонови и свете будале*“.

искључују.¹⁹ Поларизовани називи типа *роб vs. робинџа* одражавају језичку слику света која мушкарце и жене „види” као класе с јасно подељеним дужностима, улогама или и правима (уп. *слуга vs. слушкиња, пастир vs. пастирица, домаћин vs. домаћица*) – установљеним писаним или неписаним законима. Не може бити да само у тој сфери именовања не влада основни језички закон, који налаже да све што поимамо као суштински „једно”, „једнако” или и комплементарно, подводимо под једно „име”: РУКА је и *лева* и *десна рука*; ЧАША је *чаша за воду / вино / пиво*; људи су *жене, мушкарци и деца*, ЧОВЕК је *жена и човек*, УЧИТЕЉ је *учитељица и учитељ*.

3. Граматички род и пол

(/ мушки и женски „природни род”)

Неразумна је и сама помисао да би се између пола (/ „природног рода”) живих бића и рода као граматичке категорије могао повући знак једнакости: пол је једно – биолошка (генетски задата и самознана) разлика својствена свим живим бићима што се полно размножавају, а ГРАМАТИЧКИ РОД нешто сасвим друго.

Оно што називамо граматичким родом уствари је двочлано-трочлана категоријална структура чији чланови, условно названи „мушки”, „женски” и „средњи” род, чине једну логичку (силогистичку) структуру и имају јасно диференциране функције: ж.р. (одређено /у односу на нешто/) | м.р. (неодређено) – ср.р. (неутрално).

3.1. У семантичкој димензији језика (језичка свест) род делује као обликотворно средство израза изолованих појмова, тј. именица као независних речи: *пут, роб, човек* (м.р.); *земља, вођа, жена; светлост, жеђ, кћи* (ж.р); *добро, учење, дете* (ср.р.).

Управо је ту тежиште граматичког рода: то је полазни критериј у граматичкој класификацији речи обликованих у језику (именице), односно, начин обликовања придевских јединица у говору, зависан од рода именице за коју се вежу.

3.2. Род је, дакле, у говору средство које уобличава зависне именске речи, делујући као везивно ткиво у говорном ланцу: на нивоу синтагме тако што се зависна реч уподобљава независној – по роду, броју и падежу (нпр. *Бело платно је опширено /ср.р./ белџм концем /м.р./*), а на нивоу реченице и тако што мушки род придевских јединица неутралише разлику у полу (/ роду) ентитета у субјекатској функцији и на тај их начин обједињује (*Дошли су Милица и Петар*). Исто то се испољава и у способности м.р. да поништи (неутралише) у множини небитну разлику између моционих парњака (в. т. 2.6).

3.3. Известан вид корелације између рода и пола могућ је тек на најнижем логичком нивоу, у говорним исказима који су на непосредан (несимболички, де-

¹⁹ Зато здрав разум одбацује тврдњу да „доследна употреба родно сензитивног језика јесте питање свести о препознавању важности друштвене једнакости жена и мушкараца” (*Приручник...: Предговор* З. Михајловић).

иктички) начин везани за лице као субјекат. Тада зависна и по роду променљива реч назначава (сигнализира) пол говорног лица или саговорника (нпр. *уморна сам* /'ја женско', *уморан си* /'ти мушко'/), односно, пол или старосну доб физички присутног (видљивог) или познатог нам „трећег лица“ (*уморан је* /он/, *уморна је* /она/, *уморно је* /оно – 'дете', или 'младунче').

3.4. Сличне говорне околности у српском језику покреће механизам зв. именичка моција, који нам даје средства да, зависно од значења речи и комуникацијских околности, – од општих назива лица (нпр. ПРОФЕСОР) градимемо облике за означавање лица женског пола (*професор-ка* / *професор-ица* → та жена професор), што аутоматски делује на функционални преображај опште форме: реч која примарно одређује (*професор* Петар / Ана П; Ана / Петар је *професор*) задобија референцијалну функцију (*професор* → тај мушкарац професор).

Ипак, сама чињеница да у моцији (промени) рода таквих именица учествује творбена морфема (а не граматичка), говори да ту не делује сам пол (и само пол, као у *Уморна сам*), већ однос условљен полом, тј. од пола зависан и друштвеним нормама регулисан међуљудски однос: на један се начин гради, испољава и негује однос *учитељица* ↔ *ученица*, а на други однос *учитељица* ↔ *ученик*.

ЛИТЕРАТУРА

Антонић 2011: С. Антонић, *Искушења радикалног феминизма: Моћ и границе друштвеног инжењеринга*, Београд.

Бошковић 1936: Р. Бошковић, *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници, Одабрани чланци и расправе*, Титоград: ЦАНУ 1978, 45–175.

Водич... – (Svenka Savić, Marjana Stevanović) *Vodič za upotrebu rodno osjetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*, Misija OEBS-a u Srbiji; http://www.zenskestudije.org.rs/pdf/knjige/vodic_za_rodno_osetljiv_jezik.pdf

Кат. – Aristotel. *Analitika I–II, Kategorije, O izrazu* (превод, коментари и напомене Благојевић У. Слободан), Београд: Paideia, 5–74.

Мет. – Aristotel, *Metafizika* (превод, коментари и напомене Благојевић У. Слободан), Београд: Paideia, 2007.

Николић 2003: М. Николић, *Природни и граматички род именица, Наш језик*, XXXIV/3–4, 181–194.

Округли сто – ОКРУГЛИ СТО НА ТЕМУ РОДНО ОСЕТЉИВИХ ПОЛИТИКА, Београд: Програм Уједињених нација за развој (UNDP), Сектор за инклузивни развој, 2010.

Пипер 2016: П. Пипер, *О социјативним феминативима у српском и другим словенским језицима, Јужнословенски филолог*, LXXII/3–4, 35–65.

Пор-Појал – *PORT-ROYAL, Opća i obrazložena gramatika*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2000.

Приручник... – (Христина Цветинчанин Кнежевић, Јелена Лалатовић) *Приручник за употребу родно осетљивог језика*. Влада Републике Србије; <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/akademski-kutak/publikacije/priruchnik-za-upotrebu-rodno-osetlivog-jezika>

Радић 2011: Ј. Радић, О граматичком одређењу назива за лица у српској лексикографији, *Наш језик*, XLVI/3–4, 50–61.

Радић 2017: Ј. Радић. О логичким основама српских лингвистичких термина на *-ица* и *-ина*, *Словенска терминологија данас*, Београд: САНУ – Институт за српски језик САНУ, 149–171.

Савић 2009: S. Savić i dr., *Rod i jezik*, Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije; <http://www.zenskestudije.org.rs/izdavastvo/knjige/nasa-izdanja/72-rod-i-jezik>

Ђорић 1982: Б. Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет.

Филиповић 2010: Ј. Филиповић, Род, језик и језичке политике, у: *Округли сто*: 15–73; Језичка политика: сачувати *status quo*, у *Округли сто*: 113–114.

Филиповић /2022/: Ј. Filipović, *Jezik i rod* : old.fil.bg.ac.rs/katedre/spanski/files/jelena_filipovic_jezik_i_rod.pdf (приступљено 27. 08. 2022).

Jovanka J. Radić

SERBIAN (NATURAL) LANGUAGE, “GENDER-SENSITIVE LANGUAGE”,
TEXTBOOK QUALITY STANDARDS

Summary

The paper is a reaction to the new draft of the Textbook Quality Standard, which stipulates the introduction of a “gender-sensitive language” in textbooks. The quality standards related to language and thinking (linguistic, pedagogical and psychological requirements) are refracted through the prism of that “language”. It is demonstrated that such a “language”, which eliminates general meanings for the sake of the visibility of women in language, also threatens to eliminate the cognitive functions of language. General (/generic) meanings are a prerequisite for the existence of language as a medium in which human thought emerges, develops and persists – on an individual and collective level, in ontogenesis and phylogenesis.

Keywords: Serbs language, noun movement, “gender-sensitive language”, textbook quality standards, grammar gender, “natural gender”, general gender, “social gender”, sex, conceptual thinking.